

Refet Paşa (Bele) (1881-1963)

Kurtuluş Savaşı sırasında görev almış komutan, milletvekili, asker.

Kurtuluş Savaşı komutanlarından İbrahim Refet Bele, 1881 yılında Selanik'te doğdu. Babası Mehmet Servet Bey, annesi Emine Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Selanik ve İstanbul'da tamamladıktan sonra 1896 yılında Harp Okuluna girdi; 26 Aralık 1898'de piyade teğmen rütbesiyle mezun oldu. İlk askerî görevi Makedonya'da bulunan 3. Ordu'dur. 2 Ocak 1899'da 3. Ordu'da 2. Bölük, 6 Ağustos'ta ise 4. Bölük komutanlıklarına atandı. 29 Aralık 1903'te üsteğmen oldu. Ocak 1905'te Selanik Merkez Jandarma Taburu'nda yine Bölük Komutanlığı'na tayin edildi. 1906'da yüzbaşı oldu ve 1908 yılında patlak veren 31 Mart Olayı sırasında Hareket Ordusu'ndaki Jandarma Taburu'na kumanda etti. Ordunun demiryolu ulaşımını sağlamakla görevlendirildi. O sırada İttihat ve Terakki cemiyetine üye idi.

Ekim 1909'da Harp Akademisi'ne girdi. Akademide 3. sınıftayken Trablusgarp Savaşı patlak vermesiyle birlikte Hükûmetin Çanakkale Boğazı'nda oluşturduğu orduda görev aldı. Bu görevi dolayısıyla öğrenimine kısa bir ara vermek zorunda kaldı. 1912 yılında Harp Akademisi'nden birincilikle mezun oldu. 1913'te Binbaşı rütbesiyle Edirne Jandarma Alay Komutanlığına tayin edildi. Üç ay kadar bu görevi yürüttükten sonra 20 Aralık 1913'te "Alman Askerî Islah Heyeti Kurmayı"nda görevlendirildi ve yaptığı hizmetlerden dolayı "4. Rütbeden Osmanî Nişanı" aldı. 18 Şubat 1914'de 2. Ordu Müfettişliği Kurmaylığı'na nakledildi. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girişinden sonra 4. Ordu Karargâhı Haber Alma Şube Müdürlüğüne atandı (29 Kasım 1914). I. Kanal Harekâtı'na kurmay olarak katıldı. 8. Kolordu'nun yaptığı harekâtın amacı kanalın batı yakasına geçip oradaki Türk yanlısı Mısır halkını ayaklandırmak, böylece iki ateş arasında kalacak İngilizleri yok etmektir. Sina Çölü'nü at ve deve sırtında geçerek ani bir baskın şeklinde planlanan Kanal Harekâtı, gerek çöl şartları neticesinde birçok askerin hayatını kaybetmesi gerekse de İngilizlerin saldırıyı daha önceden haber alması nedeniyle amacına ulaşamadı. Sonuçta Şam'a geri dönüldü.

I. Kanal Harekâtı'nın başarısızlığının ardından yeni bir saldırı harekâtı kararlaştırıldı. "II. Kanal Harekâtı" adı verilen bu plan kapsamında Çanakkale Cephesi'nden 3. Tümen çekildi. Tümen'in Kudüs'e gelmesinden sonra komutanlığına Refet Paşa getirildi (30 Aralık 1915). İngilizlerin Sina Çölü üzerinden Filistin ve Suriye'ye yapacakları saldırıyı durdurmak için Alman kurmay von Kressenstein komutası altında Kuvve-i Seferiye adında bir kuvvet oluşturuldu. Refet Paşa da 3. Tümen'le bu kuvvete dâhil oldu. El-Arişte hazırlıklarını tamamlayan Kuvve-i Seferiye, 1916 yılı Temmuz sonlarında Süveyş Kanalı'na doğru ileri harekâta geçti; ancak başarısızlıkla sona erdi ve geri çekilmek zorunda kaldı. Bu bozguna Refet Paşa emrindeki Birinci Grup Kuvvetlerini dağılmaktan kurtararak Filistin'e çekilmelerini sağladı. Daha sonra Bir-i Mezar bölgesinde mevzilenen birliklerin komutası Refet Bey'e verildi. Burada bulunduğu süre içerisinde boğazında çıkan bir çıban yüzünden ameliyat geçirdi; sağlığına kavuştuktan sonra tümen karargâhını Ariş'ten Kudüs'e nakletti. Refet Paşa'ya o ana kadar gösterdiği gayret ve fedakârlıklardan dolayı "Alman Demir Salip Nişanı" ve "Osmanlı Gümüş İmtiyaz Madalyası" verildi. 28 Şubat 1915'te yarbay, 14 Aralık 1916 tarihinde albaylığa terfi etti. Refet Paşa, 13 Aralık 1916'da 11. Tümen Komutanlığı'na, daha sonra Kudüs Menzil Müfettişliği'ne ve bir süre sonra da 53. Tümen Komutan Vekilliğine atandı. Tümen Komutan Vekilliği'ni 9 Ekim 1917'den itibaren asaleten yürüttü.

Filistin Cephesi'nde İngilizlere karşı yapılan I. ve II. Gazze muharebeleri kimi başarılarla rağmen yenilgi ile sonuçlanınca geri çekilme harekâtı başlatıldı. Refet Paşa komutasındaki 22. Kolordu 6/7 Kasım gecesi Gazze'den başlattığı çekilmeyi 7 Kasım öğlen tamamladı. Aynı zamanda Refet Paşa'nın iyi düşünülmüş planı sayesinde bütün toplar ve cephanede geri alındı. Gazze Cephesi'nde gösterdiği yararlılıklar Cephe Komutanı Von Kres'in harp raporlarında genişçe yer

almaktadır; “Taşıt araçlarının noksanlığına rağmen, düşmana sezdirmeden bütün topçu malzemesinin ve mühimmatın taşınmasında Albay Refet Bey’in büyük hizmetleri olmuştur.” I. Dünya Savaşı’nın sonuna doğru Hükûmet, Filistin Cephe gerisinde huzur ve sükûnu korumak için kurduğu Jandarma Umum Kumandanlığı’nı Refet Bey’e verdi. Ancak Yıldırım Orduları Grup Komutanı Liman von Sanders yeni bir İngiliz saldırısını gerekçe göstererek Refet Bey’in cepheden ayrılmasına izin vermedi. Refet Bey bu görevine ancak savaşın bitiminden sonra başlayabildi.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti ve müttefik güçler arasındaki savaş sona erdi. Mütareke şartlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan müttefik güçler daha önce gizli anlaşmalarla planlanan paylaşım planını uygulamaya koydular. Nitekim gerek İstanbul’da gerekse de Anadolu’nun tüm diğer bölgelerinde asayişsizliği bahane göstererek Mütareke’nin 7. Maddesi gereği işgal hareketine giriştiler. Böyle bir ortamda Refet Bey, 17 Ekim 1918’de İstanbul’da Jandarma Genel Komutanlığı görevine getirildi.

Mütarekenin bu karanlık günlerinde Mustafa Kemal Paşa’ya Samsun’da çıkan görev büyük bir fırsat oldu. Mustafa Kemal Paşa’nın 9. Ordu Müfettişi olarak Anadolu’ya geçerken yanında bulunanlardan biri Refet Bele’dir. Mustafa Kemal Paşa, Sivas’ta doğrudan kendi yetkisi altında bulunan 3. Kolordu Komutanlığı’na Refet Paşa’nın tayin edilmesini sağladı. Böylece birlikte Samsun’a hareket ettiler. Samsun ve civarı 3. Kolordu’ya bağlıydı. Samsun’a çıktıktan sonra buradaki bürokratik ve askerî kadro tasfiye edildi. Refet Paşa yeni atamalar yapılanaya kadar 3. Kolordu Komutanlığı’nın yanında Samsun Mutasarrıflığı ile 15. Tümen Komutanlığı’nı da üzerine aldı. Mustafa Kemal Paşa, Samsun’dan ayrıldıktan sonra da Refet Paşa bölgenin güvenliğini sağlamak üzere şehirde kalmaya devam etti. Refet Paşa, Amasya’da Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay’la birlikte bağımsızlık bildirgesi olarak tarihe geçen Amasya Genelgesi’ni imzaladı. Samsun’da bulunduğu süre içerisinde İngiliz temsilcilerinin şehirde yürüttüğü asker ve malzeme sevkiyatına engel oldu. İngiliz İşgal Kuvvet Komutanı Amiral Caltrop kendilerine zorluk çıkaran Refet Paşa’yı Hükûmete baskı yaparak görevden alınmasını sağladı. Böylece Hükûmet tarafından 3. Kolordu Komutanlığı görevine son verilerek İstanbul’a çağrıldı ancak kendisi İstanbul’a gitmeyerek askeriyeden istifa ettiğini bildirdi (13 Temmuz 1919).

Erzurum Kongresi çalışmaları tamamlandıktan sonra Sivas Kongresi 4 Eylül 1919 tarihinde açıldı. Refet Paşa, Sivas Kongresi’ne 7 Eylül 1919 günü Canik (Samsun) temsilci üyesi olarak katıldı. Sivas Kongresi Umumi Heyetine, “Heyet-i Temsiliye Üyesi” olarak takdim edildi. Kongre, 11 Eylül 1919 tarihinde yayınlanan beyanname ile sona erdi. Beyanname ülkenin bütünlüğü ve içinde yaşayan halkın kardeş olduğu, ülkede millî kuvvetlere dayalı bir millî iradenin hâkim kılınacağı, bunun için topyekûn savunma ve direnme kararı alındığı vurgulandı.

Refet Paşa, 23 Ekim 1919’da Heyet-i Temsiliye kararı ile “Batı Anadolu’daki durumu yerinde görmek ve bölgede komuta birliğini sağlamakla” görevlendirildi. Nazilli Mevki Komutanı Servet Bey takma adıyla 1919 yılı Kasım ortalarında Nazilli’ye gelerek görevine başladı. Nazilli’de kendisini Demirci Mehmet Efe ve Zeybekleri saygı kıtası karşıladı. 10 Aralık 1919’da Nazilli’de “Aydın Kuva-yi Millîye Komutanlığı” görevini üstlendi. Cepheyi düzenledi, Hürriyet ve İtilaf Partisi taraftarlarıyla Kuvayimillîye aleyhtarlarını uzaklaştırdı. 29 Aralık 1919 tarihinden itibaren cephedeki Kuvayimillîye’yi 57. Tümen’e bağladı. Demirci Mehmet Efe’yi cephe gerisi asayiş ve hizmetlerde görevlendirdi. 6 Şubat 1920’de verdiği emirle Büyük ve Küçük Menderes Havzaları Bölgesi’nde bulunan bütün nizami ve millî kuvvetleri, “Menderesler Grubu” adı altında yeni bir teşkilat içinde topladı. Yine Aydın Cephesi Komutanı görevindeyken İtalyanlarla yürüttüğü müzakereler sonucu Antalya depolarında bulunan önemli miktardaki silah ve mühimmatı Kuvayimillîye’nin Sarayköy depolarına naklettirmeyi başardı.

İstanbul'un işgal edilmesi yeni bir dönemi başlattı. Millî Mücadele'yi yürütecek yeni meclis 23 Nisan 1920'de Ankara'da açıldı. Refet Paşa, I. TBMM'ye İzmir'den milletvekili seçildi. TBMM açıldıktan sonra millî direnişi durdurmak için yurdun dört bir tarafında İngiliz ve Hükûmet destekli birçok ayaklanma çıkmıştı. Refet Paşa bu isyanların bastırılmasında birinci derecede etkin bir rol oynadı. Düzce ve Yozgat isyanlarını Çerkez Ethem güçleri ile birlikte bastırdı. 6 Ekim 1920'de Meclis'te Dâhiliye Vekilliği'ne seçildi. Bu görevde iken Ekim 1920'de başlayan Konya isyanını bastırmakla görevlendirildi. İsyanı tamamen bastırarak 23 Ekim 1920'de Ankara'ya döndü. Batı Cephesi'nin 9 Kasım 1920'de Batı ve Güney Cephesi olmak üzere ikiye ayrılması üzerine Albay İsmet Bey Batı Cephesi Komutanlığı'na, Albay Refet Bey Güney Cephesi Komutanlığı'na atandı. Aralık 1920 başlarında isyan etmiş bulunan Demirci Mehmet Efe kuvvetlerini 15/16 Aralık 1920 gecesi baskınla Dinar bölgesinde İğdecik köyünde etkisiz hâle getirdi. Demirci Mehmet Efe ve kızanları daha sonra teslim oldular. Çerkes Ethem isyanının bastırılmasında ve I. İnönü Savaşı'nın kazanılmasında etkin rol oynadı. Bu başarıları nedeniyle rütbesi 10 Ocak 1921'de mirlivalığa (tuğgeneral) yükseltildi.

M. Kemal Paşa, Çerkez Ethem ayaklanmasının bastırılması üzerine Refet Paşa'ya bir kutlama telgrafı gönderdi:

“Asi Etem ve bağlılarının kesin hizmetine yol açan ve ordumuzun dış ve iç düşmanlara karşı kahredici gücünü en üste çıkararak isyanı bastırma harekâtı sırasında kahraman kıtalarımızın ezici ve kudretli kumandanız altında gösterdiği yiğitlik ve fedakârlığı millî bağımsızlık ve vatanın kurtuluşu adına en büyük hizmet kabul ederim. Gösterdiğiniz başarıdan dolayı yüce kişiliğinize ve kahraman ordunuzun bütün asker ve subaylarına en samimi tebriklerimi akdim ederim. TBMM Reisi Mustafa Kemal”

21 Mart 1921'de “Memleketin durumu içişlerinin uzun zaman vekâlet ifasına müsait olmadığı kanaatinde” olduğu gerekçesiyle Dâhiliye Vekilliği'nden istifa etti.

I. İnönü Muharebesi'nden sonra Bursa-Uşak hattına geri çekilen Yunan kuvvetleri bu mağlubiyetin acısını çıkarmak ve Londra Konferansı maddelerini zorla kabul ettirmek maksadıyla Bursa ve Uşak yörelerinden tekrar ileri harekâta başladılar. İnönü mevzilerinde yeniden karşı karşıya gelen iki ordunun yürüttüğü çetin muharebede Refet Paşa'nın 30 Mart tarihli teklifi üzerine Güney Cephesi'nden ve TBMM Muhafız Taburu'ndan yapılan takviye savaşın kazanılmasında hayati bir rol oynadı. Yine II. İnönü Zaferi sonrasında düşmanı takipte kendisi tarafından yönetilen süvari birlikleri büyük başarı gösterdi. 3 Mayıs 1921'de Batı ve Güney cephelerinin tekrar birleştirilip İsmet Paşa komutasına verilmesi üzerine 5 Mayıs 1921'de Güney Cephesi Komutanlığı'ndan ayrılarak Ankara'ya geldi. 30 Haziran 1921'de tekrar Dâhiliye Vekilliği'ne seçildi. Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlığı üstlendiği 5 Ağustos 1921 gün, Refet Paşa da Millî Müdafaa Vekilliği'ne seçildi. Üzerinde bulunan bu görevinin yanı sıra Dâhiliye Vekilliği'ni de 10 Ekim 1921'e kadar vekâleten sürdürdü. 13 Eylül 1921'de 22 gün 22 gece süren muharebenin sonucunda Yunan ordusunun kesin mağlubiyeti ile sonuçlandığı gün Millî Savunma Bakanı olarak TBMM kürsüsüne çıkarak Türk milletine teşekkürlerini sunan bir konuşma yaptı: “...Bu kesin zaferi milletin alicenaplığına borçluyuz... Bu ferdin değil, milletin zaferidir. Asıl, kağrı arabası ile koşan, yavrusunu kucağında taşıyan köylü kadının zaferidir. Şükranı bir defa daha resmî olarak ve açık olarak tekrar ediyorum.”

Sakarya Meydan Muharebesi'nde ordunun ihtiyaçlarının karşılanmasında Refet Paşa'nın büyük katkısı oldu. TBMM Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 19 Eylül 1921 tarihli TBMM konuşmasında Refet Paşa'nın Sakarya Savaşı'ndaki hayati rolünü başarı ile yerine getirmesinden dolayı teşekkür etti: “Efendiler, Millî Savunma Bakanımız Refet Paşa muharebenin bütün cereyanı anında ordunun ihtiyaç duyduğu ve duymadığı her şeyi başarıyla ve zamanında yetiştirmiştir. Bu zaferin elde edilmesinde birinci etkenlerdendir. Bundan dolayı kendisine hizmetlerinden

dolayı teşekkür ederim.”

Refet Paşa, 10 Ocak 1922’de Millî Müdafaa Vekilliği’nden istifa etti. Verimli çalışmaları nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla takdirname ile ödüllendirildi (12 Ocak 1922). Mudanya Konferansı’nda İsmet İnönü ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile birlikte askerî temsilcilerden biri oldu. Mudanya Mütarekesi, 11 Ekim 1922 sabaha karşı imzalandı. Refet Paşa, Mudanya Mütarekesi görüşmeleri devam ederken 9 Ekim 1922’de Ankara hükûmeti tarafından “İstanbul Mümessilliği”ni yürütmek ve aynı zamanda Doğu Trakya’yı teslim almakla görevlendirildi. İstanbul’daki en önemli görevi millî hükûmetin otoritesini tesis etmektir. Bu amaçla 19 Ekim 1922 günü Mudanya’dan Gülnihal vapuruyla İstanbul’a geldi. Büyük törenle, sevgi gösterileri ve coşkuyla karşılandı. Paşa, İstanbul’dayken “TBMM hükûmeti ve Başkumandanlık Fevkalade Mümessili Refet” ünvanını kullandı. TBMM hükûmetinin yaklaşımını İstanbul halkına anlatmaya ve benimsetmeye gayret etti. Çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalarında halkın onurunu yükseltmeye özen gösterdi. Saltanat kaldırıldıktan sonra İstanbul hükûmetinin istifa etmesiyle birlikte İstanbul’un sivil ve askerî idaresine tamamen el koydu. Böylece İstanbul’da yönetim bütünüyle Ankara hükûmetine geçti.

Refet Paşa, İstanbul’da bulunduğu süre boyunca müttefik temsilcileri ile çok defa uzun toplantılar yaptı. Mevcut sorunları Hükûmet lehine çözmeye çalışarak müttefiklerin etki alanını daraltmaya çalıştı bunda da başarılı oldu. Böylece İstanbul’un idaresi kademeli olarak ele geçirilmiş, mevcut bürokratik yapı Ankara hükûmetinin otoritesine tabi kılınarak şehirde asayiş ve düzen sağlanmıştır. Refet Paşa’nın İstanbul’daki idaresi tüm dünya tarafından dikkatle takip edilmiştir. İran, Afganistan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Türkistan, Kırım, Ukrayna ve Sovyet Rusya ülkeleri Refet Paşa’nın İstanbul’daki idaresini resmen tanıdıklarını ve bu kapsamda İstanbul’a temsilci göndereceklerini ilan etmişlerdi.

Refet Paşa, üzerinde bulunan Ankara hükûmetinin “İstanbul Mümessilliği” görevini 16 Aralık 1922’ye kadar sürdürdü. Bu tarihte görevi Dr. Adnan (Adivar) Bey’e devretti. İstanbul’daki görevinin sona ermesi üzerine Trakya’da bir ordu kurmakla görevlendirildi. Refet Paşa’nın buradaki statüsü “Ordu Komutanlığı” makamıdır. 25 Aralık 1922’de Tekirdağ’a gelerek görevine başladı. Trakya’da askerî teşkilatı kurmakla vazifelenen Refet Paşa’nın görevleri arasında Bulgaristan ve Yunanistan’daki askerî hareketleri takip etmek de vardı. Trakya’daki Türk halkının durumuna ilişkin raporlar hazırladı. Refet Paşa’nın emriyle Lozan Barış Antlaşması’na kadar sınır ötesi faaliyetler devam ettirildi.

24 Temmuz 1923’de imzalanan Lozan Barış Antlaşması’na göre Türkiye, Karaağaç’a karşılık savaş tazminatı talebinden vazgeçmişti. Refet Paşa, Karaağaç’ın teslim alınması ile ilgili hazırlıkları yapmakla görevlendirildi. Karaağaç, 15 Eylül 1923’te teslim alındı; kasabada asayiş tamamıyla tesis edildi. Refet Paşa, 8 Ekim 1923 tarihine kadar Trakya Komutanı olarak vazifesini sürdürdü. 11 Ağustos 1923’te yapılan TBMM seçimlerinde II. Dönem İstanbul Milletvekili seçildi. 16 Aralık 1922’den başlamak üzere 8 Ekim 1923’e kadar “Trakya Komutanı” olarak görev yaptı. 1923 yılı Temmuz ayında yapılan 2. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinde İstanbul Milletvekilliği’ne seçildi. Millî Mücadele ve İstiklal Savaşı’ndaki hizmetleri nedeniyle 21 Kasım 1923 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla kırmızı-yeşil şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.

Refet Paşa, Cumhuriyetin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasındadır. Yeni partinin kurulma aşamasında 2 Mayıs 1924 tarihinde milletvekilliğinden, 9 Kasım 1924’te Halk Fırkasından istifa etti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının Şeyh Sait Ayaklanması sırasında çıkarılan Takrir-i Sükun yasasına dayanılarak kapatılması üzerine Refet Paşa, bir süre bağımsız milletvekili olarak meclis çalışmalarına katıldı. Daha sonra Atatürk’e düzenlenen İzmir Suikastı girişiminde sanık olarak tutuklandı. Refet Paşa, Kazım, Ali Fuat, Cafer Tayyar ve Rüştü

paşaların da bulunduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensubu 27 milletvekili ile beraber 1924 Anayasasının 17. Maddesindeki “suçüstü durumunda dokunulmazlık aranmaz” hükmüne göre sanık olarak tutuklanıp İzmir’e getirildi. Suikast girişimi ile ilgili ilk duruşma 26 Haziran 1926 da İzmir Elhamra Sineması’nda başladı. 28 Haziran 1926’da paşalar İstiklal Mahkemesi huzuruna çıkarıldılar. 4 Temmuz’da başlayan yargılamalar 11 Temmuz’da beraatları ile sonuçlandı. 13 Temmuz 1926’da Kazım Karabekir, Ali Fuat, Refet ve Cafer Tayyar paşalar ile diğer TCF ileri gelenleri hakkındaki davalar düştü. 15 Temmuz 1926 günü Refet Paşa ile birlikte diğer paşalar da serbest bırakıldılar.

Siyasette yaşadığı bu çalkantılı dönemin sonunda İstanbul Milletvekilliği’nden istifa etti (1 Kasım 1926). 8 Aralık 1926’da askerlik mesleğinden emekliye ayrıldı. 1931 seçimlerinde bağımsız milletvekili olarak İstanbul’dan aday oldu ancak seçilemedi. 1934 yılında TBMM tarafından kabul edilen “Soyadı Kanunu” ile “Bele” soyadını aldı. Uzun süre siyaset dışı kalan Refet Paşa, 1935 yılı seçimlerinde V. Dönem bağımsız İstanbul Milletvekili olarak seçildi. Meclisin VI. VII. ve VIII. Dönemlerinde İstanbul Milletvekili olarak yasama görevini sürdürdü.

9 Ocak 1939’da tekrar CHP’ye katıldı. Demokrat Parti’nin kuruluşuyla birlikte 1950 seçimlerinde DP’yi destekledi ve partiye üye oldu. Refet Bele, 8 Nisan 1950 tarihinde dönemin Şemsettin Günaltay Hükûmeti tarafından Beyrut’taki “Filistin Mültecileri İstişare Komisyonu Türkiye Delegeliği”ne atandı. Demokrat Parti döneminde bu görevine devam etti. Günümüzdeki adı “Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistin Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (United Nations Relief and Works Agency for Palestinian in the Near East-UNRWA) olan bu komisyon 1948’deki Arap-İsrail Savaşı’nı takiben Filistinli Mültecilere doğrudan insani yardım ve benzeri hizmetler ulaştırmak amacıyla 8 Aralık 1949 tarihinde 302 sayılı BM Genel Kurul kararıyla kurulmuştur. 24 Eylül 1949 tarihinde Perihan Hanım’la evlendi. 1953 yılında kızı Zeynep Asuman Begüm, Beyrut’ta dünyaya geldi. 1961 yılında görevini devrederek ülkeye döndü. 29 Eylül 1963 tarihinde İstanbul’da geçirdiği beyin kanaması ile sağ tarafına felç gelen Refet Paşa, kaldırıldığı Amerikan Hastanesi’nde komaya girerek 2 Ekim 1963’te İstanbul’da vefat etti. Cenazesi Zincirlikuyu Mezarlığı’nda toprağa verildi.

Derya GENÇ ACAR

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

CA, 122-32-5/ 30-18-1-2/ 47-528, 8.04. 1950.

CA, 30-18-1-2/158-43-18/105, 8.04. 1950.

CA, 30-18-1-2/158-43-18, 22.02.1961.

CA, 1-18-13/ 38-7.

CA, 30-18-1-1, 09.11.1920.

Resmî Yayınlar

TBMM Albümü, 1920-1950, C: 1, TBMM Yayınları, 2010, Ankara.

TBMM Hal Tercümesi, Dosya No:27, Sicil No: 176, Devre 5.

Kitap ve Makaleler

AKER, M. Şefik, **57. Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi (1918-1920)**, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Akvaryum Yayınevi, İstanbul 2005.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1991.

AKCAN, Erol, GEÇİKLİ, Recep Murat, "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluş Sürecinde Refet Paşa'nın Tarihi Bir Demeci ve Yankıları", **Atatürk Dergisi**, C 6, S 1, 2017, s.23-54.

AYDOĞAN, Erdal, "Tümgeneral Arif Hikmet Gerçekçi'nin Günlüğünde Refet Paşa'nın İstanbul'a Gidişi, Karşılması ve İstanbul'daki İlk Günleri", **Atatürk Yolu Dergisi**, C 7, S 27/28, 2001, s.253-261.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923), I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, Cilt III, TBMM Vakfı Yayını, Ankara 1995.

ÇOLAK, Filiz, "I. Dönem TBMM'de İzmir Mebusları ve Faaliyetleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XV/31, 2015 Güz, s.105-155.

İĞDEMİR, Uluğ, **Sivas Kongresi Tutanakları**, Ankara 1969.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar**, Yay. Haz. Sabahattin Selek, Bilgi Yay., Ankara 2006.

KAYA, Halit, **Refet Bele Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)**, Bengi Yayınları, İstanbul 2010.

MUTLU, Cengiz, "Refet Paşa'nın TBMM Hükûmeti Adına Yönetimi Devralmak İçin İstanbul'a Gelişi ve Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 103, Ankara 2021, s.1-34.

ÖZDEMİR, Mehmet, **Refet Bele**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1992.

ÖZTÜRK, Kâzım, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-II. Dönem (1923-1927)**, Cilt III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

SAFA, Peyami, **İstanbul'un İlk Şerefli Mümessili Refet Paşa**, Urganya Matbaası, İstanbul.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Cilt III, TTK Basımevi, Ankara 1995.

ŞİMŞİR, Bilal, **İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2021.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt I, Ankara 1977.

TEVETOĞLU, Fethi, **Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar**, Ankara 1971.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920), II. Cilt 3. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonraki Harekât, II. Cilt 5. Kısım 2. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1995.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, TBMM Hükûmeti Dönemi (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923), IV. Cilt I. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001.

ULUDAĞ, Mekki, “Amerikan Basınında Ankara Hükûmeti Temsilcisi Refet Paşa’nın İstanbul’daki Yönetimi”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C 13, S 25, Ocak 2023, s.191-217.

Hizmet, 5 Temmuz 1926.

Hizmet, 12 Temmuz 1926.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refet-pasa-bele-1881-1963/?pdf=3410> adresinden erişilmiştir